

A special direction of work with problem families in the framework of socio-psychological support was the development and implementation of a training program. The subject of such a corrective program was to optimize the characteristics of the problem family system to ensure the effectiveness of the process of socialization of the child in such a family.

The creation and implementation of this program included the synthesis of revisions of psychologists and psychotherapists working with problem, crisis families. The program is developed within the framework of the synthesis of scientific psycho-correction and psychotherapeutic approaches with the priority of using methods of systemic family psychotherapy. Correspondingly, the corrective work was based on the consideration of a problem family as a system that has a violation in its own functioning and therefore has signs of dysfunctionality and distortion of socializing influences. Accordingly, the change in the structural and content parameters of the problem family system (in accordance with the principles of systemicity and homeostasis of the system) to improve its functioning, improve the socialization potential.

It was found that according to the results of program approbation, problem families became more focused on the process of education and socialization of the child, the emotional distance between the members of the family decreased, the limits of the family system became more open and constructive, children became more psychologically mature and adults. It was noted that the manifestations of conflict interaction and problem position of the child in the family decreased, which was revealed in the refusal to replicate the negative model of family interaction.

Key words: *problem family, socio-psychological support, family resources, family socialization.*

Склярук Анастасія Володимирівна - кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології Класичного приватного університету, м. Запоріжжя.

УДК 159:364.2:[923.3]

Спицька Л.В.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КОРЕКЦІЇ АФЕКТИВНИХ РОЗЛАДІВ ОСОБИСТОСТІ В КРИЗОВІ ПЕРІОДИ ЖИТТЯ

В статті визначено принципи побудови та зміст соціально-психологічної системи корекції афективних розладів особистості зрілого віку в кризові періоди життя на первинному, базовому, корекційному і аналітичному рівнях (у фракталах предиспозиції, у латентному, ініціальному та результативному фракталах відповідно). За результатами апробації системи відбулося зниження емоційної напруги, тривоги; тенденцій до усамітнення; підвищився рівень емоційної стійкості, спектр соціальної активності учасників та

продуктивних стратегій копінг-поведінки. Застосування системних заходів сприяло розвитку структурних компонентів Я-образу (когнітивного, емоційно-оцінного, поведінкового), становленню позитивних уявлень при формуванні моделі життєвої перспективи (образи «Я-минуле», «Я-теперішнє», «Я-майбутнє»), навичок цілепокладання; підвищенню інтернальності та ступеня самосприйняття, актуалізації самоконтролю, оптимального стилю реагування на стресові ситуації в кризові періоди життя, конструктивному використанню особистісних ресурсів та механізмів психологічного захисту, процесу реінтерпретації особистісного досвіду. Крім того, емпірично встановлено вплив запропонованих психотехнологій, насамперед особистісно-орієнтованих, на підвищення вираженості параметрів самоактуалізації.

Ключові слова: *особистість, зрілий вік, афективні розлади, соціально-психологічна система корекції.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку країни виняткового значення набуває наукове дослідження та вирішення соціально-психологічних аспектів проблеми відновлення психічного здоров'я особистості, пов'язаної зі значним зростанням розладів афективного спектру, які вкрай негативно впливають на якість життя, соціальну адаптацію людини та підвищують суїцидальний ризик, особливо в кризові періоди її життя, зокрема у осіб зрілого віку. Тому проблема визначення детермінант та чинників, що впливають на виникнення та перебіг цих розладів під час вікових криз зрілості є особливо актуальною та затребуваною у часі. При цьому цілісний погляд на означену проблему залишається поза увагою дослідників. Залишаються дискусійними критерії виділення різних варіантів розладів афективного спектру, кордонів між ними, чинників їх виникнення та методів допомоги. Можна констатувати, що проблема соціально-психологічних засобів корекції афективних розладів особистості розроблена недостатньо і в теоретико-методологічному, і у практично-впроваджувальному аспектах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність тематики дослідження зумовлена й неоднозначністю в поняттєво-термінологічному тлумаченні категорій психічного здоров'я та психічних розладів. Відсутність загальних науково обґрунтованих підходів до оцінювання та корекції афективних розладів особистості ускладнює науковий пошук і, особливо, практичне забезпечення ефективної психокорекційної та психопрофілактичної роботи в цьому напрямку. Проте, афективні розлади є важливими факторами ризику виникнення різних форм залежної поведінки (Ю. Васюк, А. Гофман, Т. Довженко, Н. Завацька, Н. Максимова, К. Мілютіна та ін.), а депресивні і тривожні їх кластери виступають основним фактором ризику суїцидів (В. Войцех, Я. Гошовський, О. Лосієвська, С. Піддубняк, Ю. Поліщук, О. Сідоров, Г. Старшенбаум та ін.).

Дослідження за цією проблематикою майже виключно були пов'язані з медичними та медико-психологічними аспектами щодо ефективності комбінації

медикаментозної терапії та психотерапії цих розладів (Н. Жигаренко, С. Казакова, Н. Марута, М. Овчаренко, В. Підлубний та ін.). Лише в останні десятиліття в психології з'явилися дослідження, присвячені вивченню інтерперсональних факторів розладів афективного спектру в групах ризику – серед соціальних сиріт, у дітей, які навчаються за програмами підвищеної складності, у молоді з культом фізичної досконалості (С. Волікова, Н. Гаранян, Г. Петрова, А. Холмогорова та ін.), емоційної дезадаптації у студентської молоді (Я. Євдокимова, О. Хлівна та ін.), психологічних факторів впливу на розвиток психосоматичних розладів (Л. Клевець, Д. Харченко та ін.). Проте, наразі відсутні дослідження впливу різнорівневих соціально-психологічних чинників на афективні розлади осіб зрілого віку в кризові періоди їхнього життя. Пошук шляхів вирішення цієї проблеми є важливою самостійною науковою задачею, вирішення якої передбачає проведення комплексних емпіричних досліджень соціально-психологічних чинників розладів афективного спектру у осіб зрілого віку в кризові періоди їх життя і розробку науково обґрунтованих інтеграційних методів та соціально-психологічної системи психокорекції цих розладів.

Отже, проблема соціально-психологічної детермінації афективних розладів особистості зрілого віку в кризові періоди життя вимагає поглибленого наукового аналізу, узагальнення та систематизації.

Мета статті – розкрити принципи побудови соціально-психологічної системи корекції афективних розладів у осіб зрілого віку в кризові періоди життя, її основні завдання, етапи та зміст; провести аналіз результатів та оцінку ефективності дослідно-експериментальної роботи на формульованому етапі дослідження.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Основними методологічними засадами побудови соціально-психологічної системи корекції афективних розладів особистості зрілого віку в кризові періоди життя виступили провідні положення синергетичного (Ю. Бохонова, М. Журба, В. Розін, М.-Л.А. Чєпа та ін.); когнітивного (А. Бєк, Дж. Брунер, А. Еліс, У. Найссер, Н. Сміт, Т. Хомуленко та ін.); екзистенціально-феноменологічного (Л. Бінсвангер, Дж. Бьюдженталь, Є. Гейко, Е. Гусерль, Ю. Джендлін, В. Турбан, К. Яспєрс та ін.) підходів та гуманістичної психології (А. Маслоу, Дж. Олпорт, Ф. Перлз, К. Роджерс, К. Хорні та ін.). Теоретико-методологічною основою для її обґрунтування слугували також ключові підходи до розвитку особистості – системний підхід (Б. Ананьєв, О. Блінова, В. Ганзен, Б. Ломов та ін.); поведінковий підхід (О. Киричук, С. Рубінштейн та ін.); теорія відносин (Д. Мак-Грегор, Е. Мейо, Р. Лайкєрт, Ф. Ротлісбергер та ін.); транзактна модель стресу і подолання (Р. Лазарус, С. Фолкман та ін.); теорія психологічного благополуччя особистості (Н. Бредберн, Е. Дінер, А. Ковалєнко, О. Кронік, К. Ріфф та ін.); концепція психічного здоров'я (І. Бурлакова, М. Корольчук, Т. Комар, В. Крайнюк, Ю. Хунов та ін.).

Соціально-психологічна система корекції афективних розладів особистості зрілого віку в кризові періоди життя базувалася на принципах, що відповідають сучасним уявленням про організаційно-інтеракційні особливості психокорекційної роботи, зокрема реалізація феноменологічної установки тут і зараз (Ю. Джендлін, Ф. Перлз), недирективність (К. Роджерс), реінтерпретація прожитого досвіду з метою переорієнтації в його ключових смислових домінантах (О. Сидоренко, В. Чернобровкіна), а також взаємовідповідальність учасників за процес і результат психокорекційної роботи, підтримання стосунків, вільних від маніпуляцій (О. Бондарчук, І. Ващенко, Л. Карамушка, М. Тоба та ін.), що запобігає фіксації учасників в стані неусвідомлення власних патернів (В. Чернобровкіна).

На формувальному етапі дослідження до експериментальної групи (ЕГф) увійшло 123 досліджуваних (63 чоловіка та 60 жінок) з тривожним та депресивним кластерами афективних розладів, яких було розподілено на 11 підгруп. При формуванні підгруп враховувалася відносна однорідність групи за віком (різниця не більше 3-4 років), максимальна різnorodність досліджуваних за акцентуаціями характеру (намагалися поєднувати у групи учасників з різними типами акцентуацій); чисельність груп налічувала 10-12 осіб; групи були закритими. До психокорекційних груп не входило більше двох учасників з вираженими труднощами міжособистісного спілкування, а також учасників з інтелектуальним зниженням, психопатів збудливого кола та досліджуваних з вираженими фізичними вадами. До контрольної групи (КГф) на цьому етапі дослідження увійшло 118 респондентів (67 чоловіків та 51 жінка) з подібним спектром афективних розладів, з якими заходів формувального впливу не проводилося. Тривалість психокорекційної роботи становила 9 рік. Підгрупи збиралися з періодичністю два рази на тиждень протягом перших шести місяців та один раз на тиждень протягом наступних трьох місяців. Після проведення контрольних вимірів учасникам експериментальної групи було запропоновано перейти до подальшої роботи у режимі груп взаємопідтримки.

Реалізація соціально-психологічної системи корекції афективних розладів особистості зрілого віку відбувалася на *первинному рівні*, з застосуванням превентивних заходів, зокрема системи ментальної превентології, проведення яких передбачалося у факталі предиспозиції, та встановленням психологічного контакту, забезпеченням його прийнятності до подальших впливів у рамках психокорекційного процесу. Важливою умовою цього етапу було створення передумов для налагодження робочого альянсу, що досягалося, передусім, за рахунок недирективного, партнерського стилю спілкування, атмосфери довіри, яка стимулює розширення конструктивної соціальної активності, що порушується у більшості осіб зрілого віку з афективними розладами.

На *базовому рівні* – у латентному факталі – застосовано діагностичні заходи, спрямовані на: виявлення соціально-психологічних особливостей осіб, схильних до розвитку афективних розладів (зі слабкою і невірноваженою нервовою системою, високим рівнем тривожності, психастенічною,

астеноневротичною та істеричною акцентуаціями характеру та інших особливостей преморбід); удосконалення навичок оволодіння стресом, формування стресостійкості; реконструкцію моральної позиції і поведінки особистості з проведення коучінгу, терапії творчим самовираженням і саногенетичної терапії, етичного тренінгу і поведінкової психотерапії тощо. Крім того, соціально-психологічна реабілітація доповнювалася духовно-моральною, реалізуючи завдання корекції песимістично-катастрофічних установок і формування оптимістично-ресурсної життєвої позиції.

На *корекційному рівні* – у ініціальному фракталі – передбачалася кваліфікована соціально-психологічна, медико-психологічна, соціальна і духовно-моральна допомога, спрямовані на подолання афективних розладів у осіб зрілого віку в кризові періоди життя. Основні завдання системи на цьому рівні полягали у розвитку навичок самопізнання та самоприйняття, навчання способам запобігання та подолання тривоги, активізації особистісного потенціалу саморозвитку, що відбувалося за допомогою використання методів раціональної, когнітивно-поведінкової, ігрової терапії, арт- та гештальттерапії (опрацювання внутрішніх феноменів та робота на межі контактів), психотерапії міжособистісних відносин, тілесно-орієнтованої та фокусовано-центрованої терапії (фокусування на чуттєвому сенсі переживань, аутогенне тренування). Цей етап був націлений й на етико-психологічну гармонізацію сімейної сфери учасників. Так, скринінг і корекція морального клімату сім'ї здійснювалися в ході сімейної психо- і соціотерапії, що реалізували завдання етико-психологічної гармонізації міжособистісних відносин і духовно-морального розвитку дисфункціональних сімей. Модель соціальної підтримки осіб зрілого віку з афективними розладами на цьому рівні спиралася на змістовне наповнення її психологічної складової, а саме мережу та ядро підтримки, що надають емоційне прийняття, відчуття приналежності до групи, та впливають на підтримку від особисто значущої людини, сприяють самоефективності через засвоєння конструктивних копінг-стратегій та ефективних захисних механізмів.

У корекційному процесі застосовувалися психотехнології, що склалися з чисельних вправ, які було проведено як індивідуально, так і в межах груп. Основна спрямованість заходів полягала у використанні корекційних методів на блок особистісних рис, уявлень про себе, адаптованість, а також застосування оптимальної системи взаємодій і впливів на переструктурування ірраціональних переконань. Усі напрямки дії розглядалися як складові єдиної системи.

На *аналітичному рівні* – у фракталі результату – передбачалася оцінка ефективності запропонованої системи та визначення основних складових її ефективною реалізації.

Встановлено, що процес психокорекції афективних розладів у осіб зрілого віку в кризові періоди життя сприяв розвитку структурних компонентів образу-«Я»: *когнітивного* ($T=66,0$; $p=0,003$) – підвищення рівня особистісної рефлексивності, інтегруючої складності образу-«Я», його позитивної насиченості; використання абстрактних, узагальнених установок на себе;

зменшення кількості негативних самохарактеристик; становлення загалом позитивної рефлексивності; *емоційно-оцінного* ($T=91,0$; $p=0,001$) – розвитку адекватного рівня самоповаги, самооцінки вольових якостей, загальної психічної активності, рівня особистісної та ситуативної тривожності; формування позитивних уявлень при формуванні моделі життєвої перспективи (образи «Я-минуле», «Я-теперішнє», «Я-майбутнє»), навичок цілепокладання, самоактуалізації; розвитку впевненості у своїх силах; зменшенню кількості неадекватних, суперечливих емоційних установок на себе; *поведінкового* ($T=14,0$; $p=0,134$) – збільшення показників інтернального локусу контролю у поведінці, актуалізації самоконтролю, відповідальності за свої вчинки; намагання вирішувати складні ситуації шляхом знаходження адекватних чи компромісних рішень; уникнення деструктивних форм зовнішньої поведінки, зокрема агресивності, конфліктності тощо.

Аналіз динаміки змін свідчить про підвищення інтернальності та ступеня самосприйняття досліджуваних. За даними методики РСК відбулося вірогідне збільшення показників у групі ЕГф порівняно з групою КГф за підшкалами загальної інтернальності ($U=924,5$; $p=0,117$), інтернальності у сфері досягнень ($U=720,0$; $p=0,118$), інтернальності у сфері невдач ($U=689,5$; $p=0,009$), та інтернальності у сфері здоров'я ($U=676,5$; $p=0,006$), Серед досліджуваних ЕГф знизилася кількість осіб з крайнім ступенем екстернальності у порівнянні з результатами І діагностичного зрізу ($T=66,0$; $p=0,003$).

Щодо контрольної групи, то за результатами 1-го та 2-го зрізів зафіксовані лише незначні зміни, які в цілому істотно не змінили самооцінку досліджуваних. Не відбулося статистично значущих змін за параметрами локусу контролю та ступеню самосприйняття досліджуваних.

Емпірично одержані дані свідчать про переважний вплив запропонованих заходів на риси, відповідальні за психічну ригідність: застрягання, збудливість, педантичність, тривожність – ступінь їх вираженості у порівнянні з результатами І зрізу у групі ЕГф значно знизився ($T=9,5$; $p=0,007$). Крім того, емпірично встановлено вплив запропонованих психотехнологій, насамперед особистісно-орієнтованих на підвищення вираженості параметрів самоактуалізації ($T=274,5$; $p=0,007$).

Зважаючи на отримані результати відповідно до змін у сфері самосвідомості досліджуваних, їх емоційно-вольовій та мотиваційно-ціннісній сфері, можна дійти висновку, що найбільш вагомим фактором у соціально-психологічній корекції афективних розладів у осіб зрілого віку в кризові періоди їх життя є соціальна підтримка.

Аналіз параметру соціальної підтримки у досліджуваних групи ЕГф свідчить, що внаслідок проведеної роботи у осіб з тривожним кластером афективних розладів значно підвищився загальний показник ($81,6\pm 3,2$) емоційної та інструментальної підтримки, розширилась соціальна мережа підтримки ($T=295,5$; $p=0,000$). У досліджуваних з депресивним кластером афективних розладів підвищились показники емоційної підтримки, за рахунок

чого підвищився загальний рівень задоволеності соціальною підтримкою. Однак, обмеженою залишається соціальна мережа підтримки. У контрольній групі в динаміці соціальної підтримки, як емоційної, так і інструментальної, статистично значущих відмінностей виявлено не було.

З метою визначення ефективності задіяних заходів системного впливу та можливостей поширення складових соціально-психологічної системи корекції афективних розладів у осіб зрілого віку було застосовано експертну оцінку фахівців (психологів, психотерапевтів, досвід практичної роботи яких із зазначеною категорією осіб становив не менше 10-12 років). Експерти відзначили дієвість соціально-психологічної системи корекції афективних розладів осіб зрілого віку в кризові періоди їх життя в напрямках сприяння конструктивному копінгу, соціальній адаптації за рахунок почуття приналежності до групи учасників зі схожими проблемами, взаємної підтримки, регулярності зустрічей (87%); можливості зняття емоційної напруги, тривоги (91%); включеності в особисті контакти, можливості відчувати емоційне прийняття у групі та поділитися переживаннями (82%); трансформації досвіду, отриманого в кризовий період життя, його рефлексії (73%).

Психологічними показниками ефективності запропонованої системи фахівцями-експертами було названо також зменшення загального рівня тривожності, проявів депресії; відзначався стабільно позитивний емоційний стан (37%); покращення соціального функціонування та застосування навичок копінгу, зменшення тенденцій до усамітнення, відгородження, розвиненість складових «Я-концепції» (когнітивної, поведінкової, емоційно-оцінної) (82%).

В цілому, експертною оцінкою була підтверджена можливість інтеграції та поширення складових соціально-психологічної системи корекції афективних розладів особистості зрілого віку в діяльність мультидисциплінарної служби охорони психічного здоров'я осіб зрілого віку, що відповідає біопсихосоціальній парадигмі у вирішенні проблем їх афективних розладів.

Таким чином, отримані результати підтвердили можливості соціально-психологічних засобів корекції афективних розладів, зокрема тривожного і депресивного їх кластерів, в кризові періоди життя у осіб зрілого віку.

Отже, визначено принципи побудови та зміст соціально-психологічної системи корекції афективних розладів особистості зрілого віку в кризові періоди життя на первинному, базовому, корекційному і аналітичному рівнях (у фракталах предиспозиції, у латентному, ініціальному та результативному фракталах відповідно). За результатами апробації системи відбулося зниження емоційної напруги, тривоги; тенденцій до усамітнення; підвищився рівень емоційної стійкості, спектр соціальної активності учасників та продуктивних стратегій копінг-поведінки. Застосування системних заходів сприяло розвитку структурних компонентів Я-образу (когнітивного, емоційно-оцінного, поведінкового), становленню позитивних уявлень при формуванні моделі життєвої перспективи (образи «Я-минуле», «Я-теперішнє», «Я-майбутнє»), навичок цілепокладання; підвищенню інтернальності та ступеня

самосприйняття, актуалізації самоконтролю, оптимального стилю реагування на стресові ситуації в кризові періоди життя, конструктивному використанню особистісних ресурсів та механізмів психологічного захисту, процесу реінтерпретації особистісного досвіду. Крім того, емпірично встановлено вплив запропонованих психотехнологій, насамперед особистісно-орієнтованих, на підвищення вираженості параметрів самоактуалізації.

Висновки. Зважаючи на отримані результати відповідно до змін у сфері самосвідомості досліджуваних, їх емоційно-вольовій та мотиваційно-ціннісній сфері, встановлено, що вагомим фактором у корекції афективних розладів у осіб зрілого віку в кризові періоди їх життя виступає соціальна підтримка, загальний показник якої значно підвищився у осіб з тривожним спектром афективних розладів поряд із розширенням її соціальної мережі. У досліджуваних з депресивними розладами підвищилися показники емоційної підтримки, за рахунок чого підвищився загальний рівень задоволеності соціальною підтримкою. Однак, соціальна мережа підтримки здебільшого залишилася обмеженою. У контрольній групі в динаміці зазначених показників статистично значущих відмінностей виявлено не було.

Отримані результати було підтверджено експертною оцінкою фахівців щодо можливості інтеграції та поширення складових соціально-психологічної системи корекції афективних розладів особистості зрілого віку в діяльність мультидисциплінарної служби охорони психічного здоров'я осіб зрілого віку.

Розкрито основні складові ефективності реалізації соціально-психологічної системи корекції афективних розладів особистості зрілого віку в кризові періоди життя. Показано, що застосування принципів системно-синергетичної методології та фрактальні модульні компоненти моделі афективних розладів особистості зрілого віку в кризові періоди життя надають підстави стверджувати, що траєкторія розвитку у точках біфуркації може змінитися за рахунок оптимізації адаптаційного потенціалу, активізації компенсаторних і захисних механізмів, розширення соціально-психологічної компетентності шляхом рефлексивного опанування досвіду, знань, оволодіння навичками стресостійкості і самоконтролю щодо власної поведінки. Це узагальнення дозволило окреслити можливості підвищення ефективності соціально-психологічної допомоги при афективних розладах у осіб зрілого віку в кризові періоди життя завдяки визначенню особливостей суб'єктивних дискурсів, як внутрішніх складових, що зумовлюють розлади афективного спектру, та є мішенями корекції; організації психопрофілактичної та психокорекційної роботи, зокрема на фазах латентного та ініціального фракталів з урахуванням соціально-психологічних чинників афективних розладів особистості зрілого віку на макро-, мезо- та мікрорівнях; використання всіх наявних у розпорядженні психологів, медичної служби, соціальних працівників, духовного наставництва засобів допомоги та превенції при розладах афективного спектру та забезпечення діяльності багатопрофільних бригад фахівців; створення й впровадження диференційованих соціально-

психологічних програм корекції розладів афективного спектру відповідно до їх різновидів у осіб зрілого віку в кризові періоди життя.

Перспективи подальшого дослідження. Дослідження не поглинає всіх аспектів розглянутої проблеми. Подальше вивчення означеного кола питань видається перспективним у напрямку порівняльного аналізу процесу корекції афективних розладів відповідно до їх різновидів, зокрема соматоформних, посттравматичних та інших кластерів. Науковий інтерес викликає проведення розгалужених емпіричних студій вікових і статевих особливостей оптимізації процесу психологічної допомоги різнотиповим групам осіб з афективним спектром розладів з метою розробки і запровадження інноваційних психотехнологій в умовах постійно оновлюваного життєвого контексту.

Література

- 1.Блинова О.Є. Соціокультурні та психологічні вектори становлення особистості : монографія [Текст] / від. ред. О.Є. Блинова. – Херсон : Вид-во ФОП Вишемирський, 2018. – С. 6 – 29.
2. Блинова О.Є. Соціально-психологічні чинники подолання кризи ідентичності осіб зрілого віку / О.Є. Блинова // Особистість як суб'єкт подолання кризових ситуацій: психологічна теорія і практика : монографія / За ред. С.Д. Максименка, С.Б. Кузікової, В.Л. Зливкова. – Кн. 2. – Суми : Вид-во СумДРУ ім. А. С. Макаренка, 2017. – С. 162 –180.
- 3.Блинова О.Є. Роль соціальних стереотипів у становленні світоглядних орієнтацій особистості зрілого віку / О.Є. Блинова // Психологія і особистість : наук. журн. – Полтава : Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, 2015. – №2(8). – С. 58 – 70.
- 4.Гейко Є.В. Психологія цілісності особистості : монографія / Є.В. Гейко. – Кропивницький : Центральнo-Українське видавництво, 2016. – 384 с.
- 5.Гейко Є. В. Функціональна структура полісистемної цілісності особистості зрілого віку / Є. В. Гейко / Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / За ред. С. Д. Максименка. – Т. IX, Вип. 7. – К. ; Ніжин : ПП Лисенко, 2015. – С. 85 – 92.
6. Гейко Є. В. Цілісність особистості з афективними розладами у вимірі системного підходу Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Київ, Ніжин: ПП Лисенко, 2018. – Том IX – Загальна психологія. Історична психологія. Етнічна психологія., Вип. 11 – С.56-68.
- 7.Гейко Є. В. Соціально-психологічні особливості корекції полісистемної цілісності особистості / Є. В. Гейко // Теоретичні і прикладні проблеми психології : зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – Сєвєродонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2016. – № 3 (41). – С. 6 – 15.

8.Комар Т. В. Зрілість особистості: психологічна природа поняття / Т. В. Комар // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Вип. 3. – Херсон : Гельветика, 2015. – С. 33 – 38. (Серія «Психологічні науки»).

9.Комар Т. В. Психологічні передумови становлення та корекції особистісної зрілості / Т. В. Комар // Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. – К. ; Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – Т. IV., Вип. 11. – С. 108 – 122.

10.Комар Т. В. Соціальна зрілість особистості як чинник її становлення / Т. В. Комар // Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць Кам'янець-Подільського нац. ун-ту імені Івана Огієнка ; Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – Вип. 34. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2016. – С. 200 – 211.

Транслітерація

1.Blinova O.E. Sociokul'turni ta psihologichni vektori stanovlennya osobistosti : monografiya [Tekst] / vid. red. O.E. Blinova. – Herson : Vid-vo FOP Vishemir's'kij, 2018. – S. 6 – 29.

2. Blinova O.E. Social'no-psihologichni chinniki podolannya krizi identichnosti osib zrilogo viku / O.E. Blinova // Osobistist' yak sub'ekt podolannya krizovih situacij: psihologichna teoriya i praktika : monografiya / Za red. S.D. Maksimenka, S.B. Kuzikovoï, V.L. Zlivkova. – Kn. 2. – Sumi : Vid-vo SumDRU im. A. S. Makarenka, 2017. – S. 162 –180.

3.Blinova O.E. Rol' social'nih stereotipiv u stanovlenni svitoglyadnih orientacij osobistosti zrilogo viku / O.E. Blinova // Psihologiya i osobistist' : nauk. zhurn. – Poltava : Poltav's'kij nacional'nij pedagogichnij universitet imeni V.G. Korolenka, 2015. – №2(8). – S. 58 – 70.

4.Gejko E.V. Psihologiya cilisnosti osobistosti : monografiya / E.V. Gejko. – Kropivnic'kij : Central'no-Ukrain's'ke vidavnictvo, 2016. – 384 s.

5.Gejko E. V. Funkcional'na struktura polisistemnoï cilisnosti osobistosti zrilogo viku / E. V. Gejko / Aktual'ni problemi psihologii : zb. nauk. prac' Institutu psihologii imeni G. S. Kostyuka NAPN Ukraïni / Za red. S. D. Maksimenka. – T. IH, Vip. 7. – K. ; Nizhin : PP Lisenko, 2015. – S. 85 – 92.

6. Gejko E. V. Cilisnist' osobistosti z afektivnimi rozladami u vimiri sistemnogo pidhodu Aktual'ni problemi psihologii: zbirnik naukovih prac' Institutu psihologii imeni G.S. Kostyuka NAPN Ukraïni. – Kiïv, Nizhin: PP Lisenko, 2018. – Tom IH – Zagal'na psihologiya. Istorichna psihologiya. Etnichna psihologiya., Vip. 11 – S.56-68.

7.Gejko E. V. Social'no-psihologichni osoblivosti korekciï polisistemnoï cilisnosti osobistosti / E. V. Gejko // Teoretichni i prikladni problemi psihologii : zb. nauk. prac' Skhidnoukraïns'kogo nacional'nogo universitetu imeni Volodimira Dalya. – Severodonec'k : Vid-vo SNU im. V. Dalya, 2016. – № 3 (41). – S. 6 – 15.

8.Komar T. V. Zrilist' osobistosti: psihologichna priroda ponyattya / T. V. Komar // Naukovij visnik Hersons'kogo derzhavnogo universitetu. – Vip. 3. – Herson : Gel'vetika, 2015. – S. 33 – 38. (Seriya «Psihologichni nauki»).

9.Komar T. V. Psihologichni peredumovi stanovlennya ta korekciï osobistisnoï zrilosti / T. V. Komar // Aktual'ni problemi psihologii : zb. nauk. prac' Institutu psihologii im. G.S. Kostyuka NAPN Ukraïni. – K. ; ZHitomir : Vid-vo ZHDU im. I. Franka, 2015. – T. IV., Vip. 11. – S. 108 – 122.

10.Komar T. V. Social'na zrilist' osobistosti yak chinnik її stanovlennya / T. V. Komar // Problemi suchasnoï psihologii : zb. nauk. prac' Kam'yanec'-Podil'skogo nac. un-tu imeni Ivana Ogienka ; In-tu psihologii imeni G. S. Kostyuka NAPN Ukraïni. – Vip. 34. – Kam'yanec'-Podil's'kij : Aksioma, 2016. – S. 200 – 211.

Spytska L.V.

SOCIO-PSYCHOLOGICAL PRINCIPLES OF CORRECTION OF EFFECTIVE DISORDERS OF PERSONALITY IN CRISIS OF LIFE

The article defines the principles of the construction and content of the socio-psychological system of correction of affective disorders of the mature age person in the crisis periods of life at the primary, baseline, correction and analytical levels (in the pre-disposition fractals, in latent, incipient and effective fractals, respectively). As a result of testing the system there was a decrease in emotional stress, anxiety; tendencies towards solitude; increased level of emotional stability, spectrum of social activity of participants and productive strategies of coping behavior. The use of systemic measures contributed to the development of the structural components of the I-image (cognitive, emotional, evaluative, behavioral), the formation of positive ideas in shaping the model of life perspective (images of "I am the past", "I am the present", "I am the future"), skills goal-setting; increase of internality and degree of self-perception, actualization of self-control, optimal style of reaction to stressful situations in crisis periods of life, constructive use of personal resources and mechanisms of psychological protection, the process of reinterpretation of personal experience. In addition, the influence of proposed psychotechnologies, first of all personally oriented, on increasing the expressiveness of self-actualization parameters is empirically determined.

Key words: *personality, mature age, affective disorders, socio-psychological correction system.*

Спицька Ліана Вікторівна – кандидат психологічних наук, доцент, докторант кафедри практичної психології та соціальної роботи Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Сєверодонецьк.